

Teknologinen muutos –verkkojakson 2004 yhteenveto

Koostanut Markku Närhi 11.10.2004

1. Johdanto

Teknologinen muutos -verkkojakson tarkoituksena oli kartoittaa ajatuksia korkeakoulujen tulevaisuuden toimintakentästä ja luoda kuvaa edessämme olevista teknologisista haasteista lähiseminaarin ja verkossa tapahtuvan skenaariotyöskentelyn kautta. Verkkojakson tavoitteena oli arvioida, millaisia teknologisia muutoksia on näköpiirissä ja mitkä niistä ovat merkityksellisiä korkeakoulujen toiminnan ja erityisesti korkeakouluopetuksen kannalta. Lähtötilanteena oli nykytilanne ja perspektiivinä 10 vuoden kehitys. Keskeisenä toteutustapana oli ryhmän skenaariotyöskentely ja prosessikirjoittaminen.

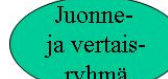
Verkkojakson aikana osallistujat kirjoittivat ensin yksilöllisesti hankkeensa tulevaisuustarinan. Juonneryhmissä tutustuttiin lähdeaineiston kautta skenaariotyöskentelyyn muutoksen arvioinnin menetelmänä sekä laadittiin skenaario korkeakoulujen tieto- ja viestintäteknologian opetuskäytön tulevaisuudesta. Lopuksi arvioitiin tuotettuja skenaarioita ryhmäkeskustelussa ja täydennettiin oman hankkeen tulevaisuustarinaa. Kuuden viikon aikana 16.8.-27.9. verkkojaksolla oli aktiivisesti mukana 108 henkilöä, jotka tuottivat n. 60 objektia (tiedostoa), kirjoittivat n. 1100 viestiä ja lukivat niitä n. 14000 kertaa.

Verkkojakson työskentely eteni oheisen kaavion mukaisesti:

Verkkojakson työskentely

Seminaari 12.-13.8.	1. a vaihe 16.-20.8. (1. viikko)	1. b vaihe 23.-27.8. (2. viikko)	2. vaihe 30.8.-13.9. 3.-4. viikko	3. vaihe 14.-26.9. (5.-6. viikko)
------------------------	--	--	---	---

Orientaatio, ja jatkosta sopiminen	Tulevaisuustarinan kirjoittaminen	Verkkoaineistoon ja toimintamalliin tutustuminen	Skenaarion rakentaminen ja julkaiseminen	Pohdinta- keskustelu
	Oman hankkeen tulevaisuustarinan julkaisu ja muiden tarinoiden kommentointi	Yleiskeskustelu ja ryhmien organisointi	Kirjoittaminen ja kommentointi ryhmäprosessina. Viimeistely ja julkaisu verkossa	Yhteinen pohdinta ja anti omalle hankkeelle

● Kaikki osallistujat

● Juonne- ja vertaisryhmän vetäjät

● Skenaarion koostaja

● Kaikki osallistujat

2. Verkkojakson työskentelyn aloittaminen

Ryhmät laativat lähiseminaarissa työskentelysuunnitelman, jota tarkennettiin verkkotyöskentelyn kahdella ensimmäisellä viikolla. Suunnitelmassa sovittiin työskentelyn aikataulu ja vastuuhenkilöt. Esimerkkinä Opetuksen uudistajat II ryhmän aikataulu ja skenaariosuunnitelma:

- 17.8. Kaikki julkaisevat oman hankkeensa tulevaisuuskuvat.
- 18.-20.8. Lukee ja kommentoidaan toistemme tulevaisuustarinoita.
- 23.-24.8. Jokainen lukee annettuja lähdemateriaaleja skenaarioista ja skenaariomenetelmistä.
- 25.-27.8. Keskustelupalstalla pohditaan yhteisen skenaarion tavoitteita, skenaarion laadinnan menetelmiä, jaetaan "työt" vertaisryhmille.
- 30.8. Vetäjä julkaisee juonneryhmämme toimintasuunnitelman.
- 30.8.-7.9. Vertaisryhmät työstävät omaa osuuttaan skenaariosta haluamallaan tavalla.
- 8.9. Vertaisryhmät tuovat tuotostaan kaikkien nähtäville verkkoon, jos se ei aiemmin ole ollut nähtävänä
- 9.-10.9. Vertaisryhmät voivat vielä tarvittaessa jatkaa skenaario-osuutensa työstämistä.
- 14.9. Koostaja julkaisee juonneryhmämme skenaarion verkkoympäristön skenaariot-kansiossa.
- 16.-26.9. Jokainen osallistuu keskusteluun ohjaajien määräämissä juonneryhmäpareissa

Skenaario yliopistosta vuonna 2014

Aihetta lähestytään neljältä suunnalta:

- kansainvälisyys - €-int-ryhmä
- opetushenkilökunta - opettajien ohjaajat-ryhmä
- opiskelijat - kivi-ryhmä
- materiaalit - opetusmenetelmät-ryhmä

Skenaarion "raja-aidat":

- rahoitus ok (ideaalinen realismi)
- ihanneskenaario (halutaan oikeasti toteutuvan)

Muistettavia:

- Bologna
- HOPS
- mentorointi

3. Hankkeiden tulevaisuustarinat

Jokainen osallistuja kirjoitti aluksi oman hankkeensa tulevaisuustarinan vuodelle 2009 seuraavan oheistuksen mukaisesti:

Ideoi kehittämishankkeesi todennäköistä tulevaisuutta vuonna 2009. Jos hanke etenee suotuisasti, millainen on hankkeesi ja sen vaikutukset vuonna 2009?

Pohdintakysymyksiä:

Miten hankkeessa kehitetyt sisällöt, toimintatavat, periaatteet näkyvät omassa yksikössäsi?

Millaiset teknologiset ratkaisut ovat toiminnan pohjana vuonna 2009?

Millainen on oma roolisi hankkeessa ja ketä muita hankkeessa on mukana?

Onko hanke vaikuttanut laajemmin korkeakoulusi toimintaa ja miten?

Millainen sen rahoitus ja asema organisaatiossa on?

Mitkä ovat suurimmat uhkatekijät jotka voivat vaarantaa hankkeesi onnistumisen?

Tulevaisuustarinoissa otettiin kantaa erityisesti opetuksen toteutusmuotoihin ja opettajan toiminnan edellytyksiin sekä teknisen toimintaympäristön muutokseen. Tässä kaksi esimerkkiä tulevaisuustarinoista:

ePortfoliohankkeen suotuisa eteneminen vuoteen 2009

"Portfolio on keskeinen osa opiskelua Tampereen yliopistossa. ePortfoliosovellus on keskeinen työkalu, jolla portfolioita tehdään. HOPSit, joiden tekeminen asetettiin pakolliseksi vuoteen 2006, on otettu käyttöön ja ne tehdään sähköisen välineen avulla osaksi portfolioita. Aluksi ePortfolio otetaan käyttöön yhteiskuntatieteellisellä koulutusaloilla, jonka jälkeen koko yliopistolla se otetaan osaksi opiskelua kaikilla koulutusaloilla. eHOPSin lisäksi ePortfolioon on liitetty eHEKS, joka on henkilökohtainen kehityssuunnitelma ja jonka tarkoitus on auttaa opiskelijaa orientoitumaan elinikäiseen oppimiseen ja suunnittelemaan myös tulevaa uraansa. Näkökulma ei ole siis pelkästään opintoihin liittyvä, vaan ennemminkin koko elämänkaarta ja jatkuvaa kehittymistä koskeva. Toiminnan pohjana ePortfoliotyökalu, PHP-tietokantapohjainen järjestelmä, jota voidaan käyttää www-käyttöliittymän avulla. ePortfoliota voidaan käyttää myös mobiililaitteiden avulla."

TerveysNet:n tulevaisuus v. 2009

"TerveysNet.fi terveystieteiden yliopistoverkosto on edelleen toiminnassa, mutta osallistuvia laitoksia ei ole enää 11 vaan se on supistunut viiteen-kuuteen hyvin yhteistyöhön kykenevään laitokseen. Verkoston kautta toteutetaan yhteisiä opintojaksoja, jotka sisältyvät laitosten opetussuunnitelmiin. Jokainen verkko-opintopakso on yhteistyössä tuotettu ja sille on valittu oma koordinoiva laitos. Verkoston laitokset ovat hyvin sitoutuneita toimintaan ja laitoksilla on panostettu järjestelmällisesti opettajien ja tukihenkilökunnan koulutukseen sekä tarvittavien laitteiden ja ohjelmistojen hankintaan sekä huomioitu erilaiset tilatarpeet (videoneuvottelu, mikroluokat). Opintojaksosten vetäminen ei ole henkilöitynyt liikaa, vaan jakso pystytään toteuttamaan vaikka henkilöstöä olisi vaihtunutkin. ...

Opiskelijamäärät tulevat lisääntymään, koska verkko-opintopaksot sisältyvät opetussuunnitelmiin ja osaa jaksoista ei voi suorittaa kuin verkon kautta. Sivuaineilijoiden ja eri yliopistojen opiskelijoiden määrä on lisääntynyt. Lisäksi verkosto tekee yhteistyötä avoimen yliopiston ja täydennyskoulutusta järjestävien kanssa ja heiltä otetaan osallistumismaksu, jolla osittain rahoitetaan verkoston toimintaa. Muu rahoitus tulee mukana olevilta laitoksilta. Uhkakuvana on päällekkäisyys opetuksen järjestämisessä eli samaa opintopaksoa pitää järjestää sekä verkon kautta että perinteisenä lähiopetuksena ja tietysti ikuinen rahoituskysymys."

4. Juonneryhmien skenaarit

Jokainen juonneryhmä sain oman skenaarionsa valmiiksi 15.9. 2004 ja julkaisi sen verkkojakson työalueella. Juonneryhmien skenaarit erosivat sisällöllisesti ja rakenteellisesti melkoisesti toistaan, johtuen vapaasta tehtävän asettelusta ja juonneryhmien erilaisista painotuksista. Skenaarioissa nousivat esiin mm. seuraavat teemat: Korkeakoulujen verkostoituminen, helppokäyttöinen teknologia, laadukkaan oppimateriaalin tuottaminen, joustavat opintomahdollisuudet ja kansainvälistyminen. Tässä muutamia poimintoja skenaarioiden teemoista:

Näin kuvataan erässä skenaariossa joustavaa opiskelua vuonna 2014:

"Verkko-oppimisesta on tullut luonteva osa lähes kaikkea opetusta. Verkko-opetus ei ole kuitenkaan syrjäyttänyt kasvokkaista opetusta vaan eri opetuksen muodot toimivat yhdessä niin, että opettajat ja opiskelijat voivat valita aina pedagogisesti mielekkäimmän tavan oppia. Uudessa opiskeluympäristössä erilaiset oppijat ja erilaiset oppimisen tavat otetaan paremmin huomioon ja oppija voi itse valita itselleen sopivan tavan oppia. Opiskeluajat ovat lyhentyneet tietotekniikan käytön ansiosta. Uudet opiskelumenetelmät ovat tehneet mahdolliseksi opintojen suorittamisen ajasta ja paikasta vapaana, ja liikkuminen ja valinnanvapaus ovat lisänneet opiskelumotivaatiota... Opinnoissa on voitu tehdä rakenteellisia, opiskelua tehostavia muutoksia, kuten yleisopintojen integrointi aineopintoihin ja lukukausien määrän muutos. Kolmas lukukausi voidaan järjestää lähes täysin verkossa ja opiskelijat voivat näin sovittaa sen esimerkiksi kesätöihinsä. Tässä voidaan hyödyntää myös yliopistojen välistä yhteistyötä. ... Kotimaisten yliopistojen välillä verkottuminen on kehittynyt osaksi normaalia opiskelu- ja opetustoimintaa. Yliopistoilla on yhteisiä resurssipankkeja erilaisiin yhteisiin alueisiin liittyen... Opiskelijoille on tarjolla ohjausta ja opastusta tv-taitojen kartuttamiseksi heti opintojen alusta alkaen ja tukea on saatavilla koko opintojen ajan."

Korkeakoulujen opettajan työnkuvaa luonnehdittiin mm. seuraavasti:

"Opetusteknologiasta on tullut merkittävä osa opettajan työpäivää. Opetusteknologian avulla vihdoin voidaan säästää opetusresursseja. Opettajan ammattitaitoa voidaan enemmän käyttää vuorovaikutukseen, joka auttaa opiskelijaa sekä tiedonrakentelussa että tiedon tulkitsemisessa järkeviksi kokonaisuuksiksi, eli asiantuntijuuteen kasvamisessa. Opettajan tehtäväksi on enenevässä määrin tullut opittavan aineksen kuvailu, selittäminen ja tulkitseminen, jonka perusteella opiskelijat oppivat muodostamaan saatavilla olevasta tiedosta oman asiantuntijuutensa kehittyessä tarpeelliset tietotaidot. Tähän selittämiseen ja tulkitsemiseen eli vuorovaikutukseen käytetään sekä tv:n että kontaktiopetuksen keinoja, johon resursseja on rutiineista vapautumisen takia hieman enemmän kuin nyt.

Opetuksen laatukriteerejä arvostetaan ja koulutustehokkuuden vuoksi opetuksen tv-ratkaisuihin kannustetaan erilaisin porkkanoin. Opetusyksiköiden taloutta parantaa myös jatkuva jo työssä olevien henkilöiden lisäkoulutuksen tarve ja elinikäisen opiskelun toimintakulttuuri, johon myös yliopistot antavat panoksensa. Opettajan toimenkuva on muuttunut ja opetushenkilökunnan koostumus laajentunut. Opettajakuva on muuttunut enemmän asiantuntijasuuntaan, ja opettajalla on mahdollisuus sekä edistää tieteellistä kompetenssiaan että kehittää itseään opettajana."

Negatiivisempiakin tulevaisuudennäkymiä esitettiin:

"Uhkakuvina vuonna 2014 on, että tekniset taidot eivät olekaan kehittyneet tai organisaatio ei halua panostaa niiden kehittämiseen (henkilökunta, opiskelijat - esim. ohjaus puutteellista). Asennoituminen teknisiin välineisiin on osin negatiivista, ja tietoteknisten välineiden suunnittelijat eivät ole osanneet pohtia välineitten soveltamista käytäntöön. Korkeakoulutuksen organisaatiot eivät vedä asiantuntijoita tai sisällä olevat asiantuntijat lähtevät muualle paremman ura- ja palkkakehityksen houkuttelemina. Työnkuva voi myös näyttää sekavalta, ja työntekijän pitäisi hallita monia taitoja. Opetusministeriön politiikka voi olla myös poukkoilevaa ja siten myös rahoitus vaihtelevaa. Kilpailu opiskelijoista ja myös pätevistä opettajista koventuu korkeakoulutuksen sisällä: yliopisto ja ammattikorkeakoulut. Tekninen kehitys voi uhata hyväksi havaittuja perinteisempiä opetusmuotoja."

Teknologista toimintaympäristö arviointiin mm. näin:

"Tulevaisuudessa yliopistot ovat yhtenäistäneet verkko-opetusjärjestelmän, joka on käytössä kaikissa yliopistoissa ja johon on yhtenäinen käyttäjätunnusten hallinta. Järjestelmä pohjautuu avoimeen lähdekoodiin, jolloin ei ole kalliita lisenssimaksuja. Yliopistot yhdessä kehittävät järjestelmää ja se on ilmaiseksi käytössä. Järjestelmä on niin laaja, että se palvelee kaikkien tarpeita ja siitä on mahdollista valita tarvittavat moduulit, joita juuri tietyssä koulutuksessa tarvitsee. Järjestelmä on helppokäyttöinen ja se mahdollistaa samalla erilaisten verkko-opetuksen välineiden käytön. Nämä verkko-opetuksen välineet ovat niin kehittyneet ja käytettävyyden on viety niin pitkälle, että kaikki pystyvät helposti tuottamaan verkkoympäristöön monipuolista aineistoa. Oppimisympäristöön on liitetty mahdollisuus saada luennot videon välityksellä. Perinteisen keskustelufoorumien lisäksi järjestelmään on liitetty

videoneuvottelumahdollisuus (internetpuhelut). Tietoliikenneyhteyksien siirtokapasiteetti on kasvanut niin paljon, että yhteyksien hitaus ei ole enää ongelma. Ryhmätyöväline mahdollistaa samalla myös dokumenttien ja sovellusten jakamisen sekä reaaliaikaisen keskustelun.”

Digitaalisen(oppi) materiaalin tuottamista ja hyödyntämistä arviointiin esim. seuraavasti:

” Positiivisessa skenaariossa oppimateriaaleille osana opetusta ja opiskelua on löydetty yhteiset käsitteet, roolit, laadunäkemykset ja linjaukset, jotka auttavat yksittäistä opettajaa tai tiimejä tuottamaan monipuolista ja laadukasta opetusta asiantuntija-alueistaan. Oppimateriaalien suunnittelu, tuottaminen, käyttäminen, arviointi ja kehitystyö nähdään siis yksilötyön lisäksi myös yhteisenä asiana, jota kehitetään yhteisten verkostojen ja resurssien avulla. Oppimateriaalien tuottamiseen ja käyttöön on lisäksi tuotettu yhteisvoimin malleja, työkaluja ja materiaalipankkeja kaikkien käyttöön...

Negatiivisemmassa skenaariossa oppimateriaali käsitteenä sekä kenttänä on edelleen epäselvä, laajentunut ja ilman yhteisiä käsitteitä ja linjauksia. Toisaalta on voitu tehdä liian tiukat rajat, jotka eivät tue opetuksen varsinaista tavoitetta eli oppimista vaan painottavat enemmän jotain tiettyä näkökulmaa; resursseja, visuaalisuutta, teknologiaa, kansainvälisyyttä, pedagogista painotusta jne.. Tämä suuntaus ei myöskään motivoi opettajia käyttämään kehitettyjä tukipalveluita. Oppimateriaalien suhde opetukseen ja etenkin oppimiseen on siten jäänyt irtonaiseksi. Epäselvän tilanteen vuoksi vallalla voi olla erilaisia ääripäitä oppimateriaalien tuottamisen ja käytön suhteen (esim. jokainen tekee itse omalla tavallaan kaikki tehdään/ostetaan yhden mallin mukaan). Tällöin yhteistyön ja resurssien keskittämisen tuomia etuja ei ole saatu käyttöön. Samalla yksittäisten opettajien ja tiimien hyvät ideat ja oppimateriaalit ovat edelleen vain harvojen käsissä ja oppimateriaalien yhteiskäyttö voi olla hankalaa...

Virtuaaliyliopiston toimintaa ennakoitiin mm. seuraavasti:

”Vuonna 2014 on Suomessakin jo aloittamassa täysin virtuaalinen yliopisto, nykyisen virtuaaliyliopiston jälkeläinen, josta on muodostunut erillinen korkeakoululaitos. Virtuaalisella yliopistolla on vain pienet fyysiset tilat jossain suhteellisen halvalla alueella, ei missään tapauksessa suurten kaupunkien parhaimmilla ja kalleimmilla paikoilla. Fyysiset tilat on tarkoitettu hallintohenkilökunnan ja virtuaalisen yliopiston koordinaattoreiden työtilaksi, jossa myös kaikki hallinnointiin ja opetukseen liittyvä materiaali säilytetään. Opettajilla, professoreilla ja opiskelijoilla ei ole mitään fyysisiä työskentelytiloja tai luentosaleja, vaan he kaikki työskentelevät kotoa käsin päätelaitteen avulla. Opiskelijat saavat yliopistolta kannettavan päätelaitteen, josta mahdollisesti maksavat jotain pientä korvausta. Virtuaalisen yliopiston opetushenkilöstö ja professorit voivat siis olla kotoisin niin ympäri Suomea kuin ympäri maapalloakin, riippuen siitä, mikä on yleismaailmallinen palkkakehitys, onko suomalaisella virtuaaliyliopistolla mahdollisuus palkata alan huippuosaajia esimerkiksi USA:sta virtuaalisen yliopiston virkoihin.”

”Yliopistojen väliset yhteistyösopimukset johtivat 2010-vuoteen mennessä tilanteeseen, jossa yliopiston henkilökunnan tuottaman materiaalin osittaiset tekijänoikeudet siirtyivät myös yliopistolle, kuten ammattikorkeakouluissa oli jo pitkään ollut käytäntönä. Yhteistyösopimusten turvin on saatu aikaan merkittäviä laajoja tieteenalakohtaisia materiaalipankkeja, joita eri yliopistojen opettajat voivat käyttää apunaan suunnitellessaan opetusta... Tutkimusmenetelmä- ja käytännöllisissä opinnoissa hyödynnetään virtuaalisia, simuloituja toimintaympäristöjä. Yliopistojen tutkimusyksiköiden välinen yhteistyö on lisääntynyt kun sekä laadullisia ja määrällisiä tutkimusaineistoja on talletettu tietojärjestelmiin, joihin eri yliopistojen tutkijoilla on käyttöoikeus. ... Valtion rahoittamien tutkimusten tuloksiin ja aineistoihin on pääsy kaikilla kansalaisilla, mikä on heijastunut myös yliopistojen tutkimusten julkisuusarvon lisääntymiseen tiedotusvälineissä.”

5. Skenaarioiden pohdintakeskustelut

Skenaarioiden pohdintakeskustelu käytiin juonneryhmäpareissa teemoista: teknologinen muutos, toimintakulttuurin muutos sekä koulutusjärjestelmän muutos ja virtuaaliyliopisto. Keskustelua käytiin isoissa ryhmissä ja lyhyen aikaa sängen vilkkaana ja monisyisenä, jolloin kokonaisuuksien ja pohdintojen syventäminen jäin puutteelliseksi. Skenaarioita olivat asiantuntijoina pohtimassa Totti Tuhkanen SVY, Juha Pohjonen OY ja Sami Hautakangas TaY Skenaarioiden pohdinnoissa nousi kuitenkin esille monta mielenkiintoista teemaa ja näkökulmaa, joista seuraavassa muutamia esimerkkejä. Skenaarioiden arvioinnin ja pohdintakeskustelun voi kuitenkin ensin tiivistää asiantuntijakommentaattorimme Juha Pohjosen ajatuksiin:

”Skenaarioissa kyse on vaihtoehtoisten tulevaisuuskäsitysten kuvauksesta. Tulevaisuuden näkökulmat tulee valita organisaation kannalta siten, että ne ovat relevantteja ja perusteltuja. Nyt laadittuja skenaarioita ja käytyä keskustelua vaivasi pinnallisuus. Keskustelijat esittivät enemmän mielipiteitä kuin perusteltuja näkemyksiä. Tätä osoitti mm. keskustelussa käyty vähäinen lähteiden käyttö vaikka materiaalia olisi ollut käytettävissä yllin kyllin niin netistä kuin kirjallisuudesta. Keskustelusta kävi rivien välistä selvästi esille myös keskustelijoiden vaikeus hahmottaa strategista ajattelua tai strategiaprosessin kokonaisuutta. Keskusteluissa nousi esille satunnaisesti hyvän skenaariotyöskentelyn päänavauksia. Skenaariot olivat onnistuneempia kuin niistä käyty keskustelu. Tästä suuri ansio lienee niiden koostajille.

En ryhdy tekemään enkä ruotimaan yhteenvetoa skenaarioista - niihin kun voidaan vain todeta, että ”siinä näkijä missä tekijä”. Ei ole olemassa yhtä tulevaisuutta, vaan vain joukko vaihtoehtoisia tulevaisuuden näkemyksiä, Niistä toteutuu usein se, jota eniten haluamme. Kuten Hamel ja Prahalad totesivat kirjassaan *Competing for the Future*; tulevaisuus ei tapahdu - se tehdään.”

Juha Pohjonen

Otteista pohdintakeskusteluista

Opettajan työn muutoksesta keskusteltiin vilkkaasti:

”kysymys opettajan profession muutoksesta opetuksen ja ohjauksen ”teknistyessä” tuo mieleen lähinnä valtavan sisällöllisen muutoksen: opettaja ei enää toimi ihan niin yksin vaan voi tehdä opetusmateriaalia yhteistyössä toisten opettajien kanssa, ja hän voi myös opettaa kursseja, joiden materiaalia hän ei välttämättä itse ole ollut suunnittelemassa. Opinto-ohjaus tulee varmasti viemään tulevaisuudessa yhä enemmän aikaa - toisaalta onko liian optimistista kuvitella, että opiskelijat voitaisiin koulia nykyistä itsenäisemmiksi omien opintopolkujen suunnittelijoiksi?”

”Kunpa itsensä kehittäminen asiantuntijana eri saroilla voitaisiin tasapuolisesti ottaa huomioon ja tarpeen mukaan kunkin taidot hyödyntää opetusyhteisöissä. Kai joka laitoksella on opetushenkilökuntaa, joita kiinnostaa henkilökohtaisten ominaisuuksien vuoksi erilaiset asiat, on PR- ja hallintoihmisiä, opettajia, tutkijoita, opiskelijoita... ehkä joskus päästään sellaiseen systeemiin, jossa kiinnostuneisuus voidaan ottaa huomioon myös urakehityksessä ja päivittäisissä tehtävissä. Itse näkisin että tulevaisuuden yliopisto-

opettajan pitää olla avarakatseinen, jotta voi hyväksyä erilaisuuden niin oppimis- kuin opettamistavoissa, mutta ennen kaikkea sosiaalinen, jos oletetaan verkottumisen lisääntyvän. Lisäksi pitää sietää sitä, että työkin on pätkissä, enkä tarkoita sillä palkkaa, vaan sitä, että päivä koostuu kymmenistä pienistä erikoisosaamisaloista, joilla ei ole toistensa kanssa paljon muuta tekemistä, kuin että opettajan oletetaan hallitsevan tilanne. Vaikka toivotaankin työaikaa vapautuvan tutkimukseenkin, pakko on myöntää että nykyisellään(kin) suurin osa päivästä menee kommunikointiin joko kasvokkain, puhelimesta tai kirjoitusvälineillä."

"Virtuaalimaisterit" ja verkko-opiskelun vuorovaikutteisuus herättivät monia ajatuksia:

"Muistaakseni virtuaaliyliopiston aikaisemmassa strategiassa on esitetty, että 1/3 opetuksesta tapahtuu verkönvälityksellä. Sekin tuntuu minusta tavoitteena suurelta. Toisaalta se, että tutkinno uudistus pakottaa kiristämään opiskelutahtia, aiheuttaa paineita kehittää vaihtoehtoisia tutkinnon suoritusapoja niille opiskelijoille, jotka joutuvat käymään opintojen ohessa enemmän tai vähemmän ansiotyössä. Voi olla, että tulevaisuudessa juuri maisteriopinnot suurelta osin tullaan tekemään verkossa."

"Minuakin mietityttää täysin verkossa suoritettut tutkinnot. Kuinka on vuorovaikutustaitojen laita? Onko tulevaisuudessa tietokoneen käyttötaitojen osaaminen tärkeämpää kuin sosiaaliset taidot ja käytännön osaaminen? Opettajan työn kahtia jakautuminen: verkko-osaajat ja kontaktiopetuksen pitäjät. Opettajaa tarvitaan oppimaan oppimisen herättelijänä ja ylläpitäjänä... Onko vielä kuitenkin niin, että verkko-opetus on painottuu yhdensuuntaisesti eli annamme materiaalia, mutta vuorovaikutteisuus häviää jonnekin? Minusta sopivassa suhteessa kontaktia ja verkko-opetusta voisi olla enemmänkin tulevaisuutta kuin se että siirryttäisiin pelkästään verkkoympäristöön. Jo yksistään opiskelijoiden HOJK:sit vaativat käytännön ohjausta."

"Suhtautuisin silti kovin varauksellisesti näihin ajatuksiin "verkkomaistereista" - ja ennen kaikkea virtuaalisista professoreista! Meillä kaikilla on varmaan melko vilkas sosiaalinen elämä, jossa voimme harjaannuttaa sosiaalisia taitojamme... Resurssit kun ovat kuitenkin rajalliset ja maailma opettaa, että täytyy keskittyä "ydinalueisiin". Kilpailulogiikka myös rohkaisee tehostamaan prosesseja: käyttämään mahdollisimman vähän aikaa ja energiaa erilaisiin työtehtäviin paremman panos-hyöty -suhteen toivossa - varsinkin, jos siitä ei jää kiinni. Väittäisinkin, että on vaikea saada niin opiskelijat kuin opettajatkin sitoutumaan oppimis-/ohjaustehtäviin sekä integroitumaan siihen "oppimisyhteisöön", jossa tietoa pitäisi yhteistoiminnallisesti rakennella ja asiantuntijuutta jaella, jos opetus ja opiskelu tapahtuu kokonaan verkossa. Se on kyllä teknisesti mahdollista, mutta eräänlainen yhteisöllinen eetos, jota "tehokas" kollaboratiivinen oppiminen edellyttää, jää helposti syntymättä."

Myös korkeakoulujen uudet toimintamuodot ja rahoitusmallit mietityttivät:

"En suhtaudu niin kauhean skeptisesti kansallisen tai kansainvälisen, eurooppalaisen, yhteistyön mahdollisuuksiin. Uskon, että yhteistyön muodot lisääntyvät entisestään yhteismitallisuuden ja muun yhteistyön myötä. Koulutuskulttuureja koskevat kysymykset ovat tietenkin vielä pidemmän tähtäimen juttuja, mutta eivät mitään ylitsepääsemättömiä ongelmia. Lisäksi olen sitä mieltä, ettei byrokratiaa voi aina syyttää yhteistyön takkuamisesta. On aloitettava ruohonjuuritasolta. Esim. laitosten kahdenväliset sopimukset (tai muutaman laitokset), myös opetuksen jakamiseen liittyvät, toimivat erittäin joustavasti. Vaikuttaa siltä, että byrokratia saa vettä niskaansa osittain siitä syystä, että yksittäiset laitokset ovat kyvyttömiä toimimaan aktiivisesti ja luomaan yhteistyöverkostoja. "

"Juha Pohjonen esitti ajatuksen/toiveen, että ehkä koko yliopisto muuttuu avoimeksi. Periaatteessahan yliopisto on käsittääkseni jo nyt avoin, kuka tahansa kynnelle kykenevä ja asiasta innostunut voi sinne pyrkiä ja toinen asia on sitten riittääkö motivaatio ja valmiudet opintojen suorittamiseen (näinhän on avoimessa yliopistossakin). Ja valtion opintotukirahoitus takaa jonkinlaista taloudellista turvaakin ja mahdollisuutta kaikille....Kehitys voi mennä toiseen suuntaan, entistä suljetumpaan, yliopistoyhteisöön menoa. On aavisteltu, että valtion tuki korkeakoululaitokselle ja -opinnoille tuskin tulee lisääntymään, josta on seurauksena entistä yrittäjäisemmin, profiloitunut huippuosaamisesta ja -osaajista kilpaileva

korkeakoululaitos. Tämä tulee oletettavasti lisäämään myös opiskelijayksilön omien taloudellisten resurssien tarvetta ja nykyisiä Suomen taloudellisen kehityksen ennusteita katsoessa voisi olettaa, että kansalaisten taloudellinen eriarvoisuus tulee ehkäpä vain lisääntymään jatkossa."

" Verkosto -hmm?

Puhuisin verkostosta mielelläni toimijaverkostoteorian (actant network theory, ANT, Latour etc.) mielessä seuraavasti: Kun jokin toimija A toimii, niin se määrittelee ne tahot, jotka ovat jotenkin olennaisia sen toiminnan kannalta. Tällaisia tahoja B, C, D jne voivat olla esim. yhteistyötahot, asiakkaat, kilpailijat, tiellä seisijat, vastustajat, epäilijät, kannattajat, jne, jne.

Toiminta taholle A tarkoittaa sitä, että se pyrkii ajamaan jotain itselleen hyödyllistä tavoitetta siten, että se yrittää muokata sekä tätä tavoitetta että verkostoaan niin, että saavuttaisi tavoitteensa. Olennaista on, että myös tavoite aina elää ja sitä sovitetaan verkostoon samalla kun erilaisin toimenpitein verkoston solmuja yritetään sovittaa tavoitteeseen.

Tässä mielessä olemme aina jo jollakin tavalla verkostoituneita. Yhteistyö on vain yksi verkostoitumisen erityistapaus, joka tietysti edellyttää tavoitteen sovittamista toisten tahojen tavoitteisiin. On varmasti monia syitä - tai joku vahva solmu verkostossamme - joka aiheuttaa sen, että kilpailu ja poissulkeminen tuntuu usein tehokkaammalta tavalta toimia kuin yhteistyö. Tiedekin kun perimmältään on kuitenkin kilpailullista. Tosin kilpailussakin voi aina liittoutua jonkun kanssa jotakuta vastaan ja tästähän yhteistyössäkkin usein on kyse."

Asiantuntijakommentaattorimme Totti Tuhkasen kokoava puheenvuoro verkostojen toimivuudesta ja rahoitusmalleista:

"Minua on pitkään askarruttanut humanistisella puolella työskentelevänä ihmisenä markkinavetoisuuden ajatus. OPM, yliopisto ja tiedekunnat jakavat rahaa tietyllä tavoin "elinkeinopoliittisin" perustein. Tähän on johtanut yliopistojen väliseen kilpailuun pakottaminen. ...alat, joilla ei yksinkertaisesti ole mitään välitöntä hyötyä "yritysmaailmalle". Pitäisikö afrikan tutkimuksen, estetiikan, suomalaisen kirjallisuuden ja folkloristiikan opetuksesta luopua vain siksi, että suomalaisyritykset eivät todennäköisesti ole valmiita rahoittamaan näiden alojen opetusta ja tutkimusta?"

Tässäpä kiteytätte yhden suurimmista haasteista, mitä suomalaisella yliopistolla näyttäisi skenarointikaudellamme olevan! Mitä vahvemmin rahoittaja(t) onnistuu yliopistoja kilpailuttamaan, sitä välineellisempään rooliin yliopistot ajautuvat. Tällöin inhimillistä ymmärrystä, arvoja ja humaania sivistyspääomaa tuottavat oppialat joutuvat koville sisäisessä kilpailussa välittömämmin taloudelliseksi hyödyiksi käännettäviä opetus- ja tutkimusaloja vastaan.

Tieteen symmetrian kannalta yhä merkittävämpään asemaan näyttäisi nyt nousevan se yliopistojen perusrahoituksen ulkopuolinen resursointi, joka kanavoituu SA:n ja satojen rahastojen ja säätiöiden kautta: nämä eri aikoina perustetut rahoituslähteet toteuttavat asetuskirjojensa mukaista tehtävää, jolloin niiden kriteerien "vanhakantaisuus" muodostaa tietynlaisen suojapuskurin poliittisille suhdanneliikkeille. (Pieniähän nämä rahavirrat ovat, mutta avaavat mahdollisuuksia moniarvoiselle tutkimuskentän ylläpitämiseen.)

Yliopistot ovat autonomisia keskenään mutta eivät ehkä niin autonomisia suhteessa yhteiskuntaan. Tuntuu kovin hyvin yliopistokehykseen sopivalta tämän päivän Hesarissa julkaistu Juha Siltalan analyysi: "Kun Suomessa eliitti esittää näkemyksensä toivottavasta

kehityksestä, se ei koskaan puhu vapaista vaihtoehtoista vaan ainoasta ratkaisusta, joka on välttämätön... Tällä tavalla politiikka lakkaa olemasta aloitteellista toimintaa, jossa voidaan tehdä arvovalintoja. Se muuttuu reagoimiseksi pakkoihin."

Itse uskon, että tiedealakohtainen verkostoituminen yli yliopistorajojen voi positiivisesti vahvistaa esim. pienten humanististen tiedealojen asemaa. Verkostot lisäävät yliopistojen päätöksenteon läpinäkyvyyttä - tietoisuutta siitä mitä naapurissa tehdään, ja tietoisuutta, että naapuri tietää mitä meillä tehdään. - Ainakin sosiaalisissa yhteisöissä tällaisen naapuriverkoston on todettu korreloivan pidempään elinkaareen - ehkä myös tieteissä? ;-)

"Verkko-opetuksessa edelleen vähän pelkään, että joudutaan tilanteeseen, jossa opettajan sisällönhallinnalla ei ole kovin suuta merkitystä ja kursseilla käytetään kurssia meritoimassa talouselämän asiantuntijaa tyyppiä Jari Sarasvuo esimerkiksi viestinnän opetuksessa."

Kun opetuksen laatu järjestelmä(t) otetaan yliopistoissa käyttöön, lienee verkko-opetus niitä ensimmäisiä sovellusympäristöjä, koska verkko-opetuksessa yliopistojen välisyys, vertailtavuus ja joo-opiskeltavuus ovat kriittisiä lähtökohtia. Mainitsemasi 'ulkotieteellinen' legitimaatio ei siis tule huomaamatta/purematta niellyksi.

- Totti Tuhkanen

6. Kokoavia pohdintoja skenaarioiden tuottamista näkökulmista.

Verkkajakson koosteen päättää asiantuntijakommentaarimme Sami Hautakankaan laaja pohdinta yliopistojen tulevaisuuden skenaarioista ja niiden pohdintakeskusteluista. Verkkajakson vetäjien puolesta kiitämme osallistujia mielenkiintoisesta kokemuksesta ja toivotamme kiinnostavia hetkiä seuraavalla verkkojaksolla, organisatorisen muutoksen teemojen parissa.

Koostavaa kommentointia, Sami hautakangas:

"Tämä kommentointi perustuu skenaarioiden ja keskustelujen kokonaisuuden (joka olikin aika massiivinen kokonaisuus, yli 200 sivua word-tiedostona;-) läpikäyntiin ja pyrin arvioimaan ja suhteuttamaan oman kokemukseni ja näkemykseni perusteella sitä, mitä koko kurssi on yhdessä saanut esitettyä. Eli yksittäisten ryhmien analysointia arviointia ryhminä ja en lähtenyt tekemään.

Tällaisen porukan yhteinen näköala asioihin on sen verran laaja ja moninainen, että yksittäisen henkilön on mahdollista lähinnä tehdä pieniä jäsennyksiä ja nostaa tiettyjä asioita esiin omasta rajallisesta asiantuntijataustastaan käsin ja homman nimi on se, että toivottavasti tämä tuo jotakin rakentavaa lisää kollegoille. Lähinnä yritin löytää ajatusmalleista joitakin haasteellisia kohtia, joihin liittyy myös uudenlaisia kysymyksenasetteluja.

Keskustelu oli todella moninaista toiminnan näkökulmasta ja siitä näkyy pitkä käytännön kokemus yliopistokulttuurista, välillä keskustelu polveili enemmän ehkä tämän päivän käytäntöihin liittyvissä kysymyksissä kuin tiukasti tulevaisuuden mahdollisuuksia eritellen.

Osittain tähän liittyen yksi mielenkiintoinen kysymys on, miten tämä nykyinen kehittämisaalto eroaa edellisistä ja eroavatko sen vaikutukset edellisistä kerroista? Tutkintorakennetta on uudistettu melkein kerran vuosikymmenessä suuntaan ja toiseen, mutta vaikutukset ruohonjuuritason käytäntöihin ovat olleet suhteellisen pieniä, Yhdeksi ajatuksentyngäksi asiaa voisi verrata 70-luvulla olleeseen uudistukseen, jolloin tavoitteena oli koulutusohjelmien synnyttäminen, jolloin tutkintoja pyrittiin rakenteistamaan uudelleen tiettyjen ammatillisten valmiuksien näkökulmasta.

Millä tavoin tämä sitten eroaa nykytilanteesta ja ajatellusta mahdollisesta tulevaisuudesta? Täysin ongelmattomalta tilanne ei tässä vertailussa näytä, koska 70-luvun maailmassa ammatillisten vaatimusten ennakoitiin jonkin verran helpompaa kuin nykyään. Ja tulevaisuuden suhteen on ajateltu, että nippelitason osaaminen vanhenee entistä nopeammin. Kuten keskustelussakin pohdittiin, on syytä miettiä, mitä ydinainesanalyyysien jälkeen keskeiseksi osaksi yliopisto-opintoja ja opinnoista saatavia yleisiä valmiuksia jää. Pyritäänkö seuraamaan elinkeinoelämän lyhyen tähtäimen tarpeita erikoistamalla ja monitieteistämällä opetusta ja viemällä sitä lähemmäksi käytännön sovellettavuutta, vai ovatko tärkeimpiä valmiuksia myös työelämälle ne yliopistomaailmassa tärkeiksi katsotut yleiset ominaisuudet "Kriittisyys, luovuus, analyttisyys ja itsestänselvyyksien problematisointi sekä niiden kautta saavutettava innovatiivisuus".

Teknologian luonteesta

Jotta olisin jollakin tavalla hyödyksi teille osallistujille, pyrin analysoimaan keskustelussa esiinnoussutta teemaa kehityksen teknologiavetoisuudesta, koska siihen kysymykseen olen perehtynyt ehkä kaikkein eniten omassa työssäni. Osittain tämä asia näkyy myös niissä puhetavoissa, joilla keskustelua välillä käytiin. Närhen Markku tiivisti tätä asiaa yhdessä vaiheessa keskustelua kysymykseen: "Olemmeko tämän viimeisen opetuksen teknohuvan (internet) aikana pystyneet ohjaamaan teknologian kehitystä, tai edes poimimaan sieltä tarpeelliset ja riittävän pitkälle kehitetyt teknologiat opetuksen kehittämisen tueksi? Vai olemmeko vain ajautuneet käyttämään erilaisia uusia teknologioita arvioimatta niiden tarpeellisuutta tai hyödyllisyyttä?"

Yksi käsitteellinen väline siihen, miten teknologian kysymyksiä myös opetuksen ja kasvatuksen yhteydessä voi lähestyä jokseenkin kiihottomasti on ns. teknologisen determinismin analyysi.

Mitä tällä teknologisella determinismillä sitten tarkoitetaan? Tähän liittyy olennaisesti kaksi näkemystä. Ensinnäkin, teknologiaa ajatellaan luonnonvoimantapaisena yhteiskunnan ulottumattomissa olevana ilmiönä, joka kuitenkin säätelee yhteiskunnan kehitystä. Toiseksi, teknologiaa pidetään neutraalina välineenä, joka palvelee inhimillisiä tarkoituksia. Molemmissa tapauksissa teknologia nähdään itsessään neutraalina. Näin yksinkertaista teknologia ei kuitenkaan ole, niin kuin keskustelumme on osoittanut.

Mikäli näemme (yhteiskunnan eri tasoilla olevat toimijat sekä päätöksentekijät) teknologian deterministisesti, eli omalakisena, oman logiikkansa mukaan etenevänä ilmiönä ja vahvistamme tätä taipumusta sekä puheilla että teoilla, Markun mainitsema teknologioiden käyttöön ajautuminen tai astetta positiivisemmin valmiiksi tuotetuista ratkaisuista poimiminen lienee "kohtalomme". Mutta, vastaavanlaiseen ansaan lankeamme

myös silloin, jos ajattelemme teknologian olevan vain neutraali väline, jota voidaan yksinkertaisesti ohjata ja saada palvelemaan tarkoituksiperiämme.

Teknologian luonne on monimutkainen ja monitasoinen kysymys ja teknologia kattaa teknisten välineiden lisäksi myös keskustelussakin esiintuodut prosessit ja menetelmät sekä erilaiset suunnittelumallit ja ajattelumme käsitteelliset rakennuspuut, joille yhteistä on laskennallinen, välineellinen rationaalisuus. Teknologia ole mitenkään täysin hallittavissa vaikka teknologiset mallit vaikuttavatkin usein äärimmäisen selkeiltä ja yksinkertaisilta. Loogis-empiristisestä tutkimuksesta tutut ongelmat ovat siis tässäkin seuranamme, tarkoittamattomia ja ennakoimattomia sivuvaikutuksia seuraa käytännössä aina.

Kuitenkin teknologian peruslogiikkaan sisältyy taipumus nähdä asiat tietynlaisina ja ratkaista asioita tietynlaisen logiikan avulla, joka on pelkistetysti se logiikka, jolla tietokoneet ratkaisevat ongelmia. Eli, ongelmaa ositetaan laskennallisesti yksinkertaisempiin osiin niin kauan kuin yksittäiset ongelmat ovat ratkaistavissa yksikäsitteisesti. Tämä on loogisessa mielessä aivan johdonmukaista touhua ja hyvin rationaalista. Ongelmia saattaa tulla, kun käytännön ilmiö on tämältyyppistä mallintamista monimutkaisempaa. Esimerkiksi keskustelussakin mainittujen koulutuksen laatuajrjestelmien yhteydessä on helposti kiusaus yrittää saada koko koulutusprosessi hallintaan ja "varmistaa" sellaisiakin asioita, jotka ovat esimerkiksi niitä ainutkertaisia tapahtumia, joita opetus on täynnä.

Teknologia ei siis täydellisesti hallitse meitä, mutta emme mekään täysin teknologiaa. Teknologinen tapa jäsentää asioita on joka tapauksessa niin syvällä kielessämme ja kulttuurissamme, että ei ole pääsyä myöskään mihinkään teknologiasta puhtaaseen "alkuperäiseen kulta-aikaan". Itse asiassa jo didaktiikka osana formaalia koulujärjestelmää voidaan katsoa yhdeksi teknologiaksi, jolla on pyritty ratkaisemaan opetusta järjestelmällisin ja toistettavin keinoin. Käytännössä siis pitäisi pystyä pitämään mielessä molemmat rajoitteet, mitä ei aina tule niin helposti tehtyä, kun tietyt puhutavat ovat niin yleisesti käytössä.

Tämä voi näkyä esimerkiksi siinä, että puhutaan teknologian "varhaisista omaksujista" ja "perässähihtäjistä", joista edellinen kuuluu malliin, jossa puhutaan ns. Mooren kuilusta. Tähän sisältyy siis ajatus ihmisestä teknologian vastaanottajana.

Teknologia ja skenaariot

Mitä tällä sitten on käytännössä merkitystä? Tässä voisin lähteä liikkeelle Totin kommentista: "Yliopistot ovat autonomisia keskenään mutta eivät ehkä niin autonomisia suhteessa yhteiskuntaan. Tuntuu kovin hyvin yliopistokehykseen sopivalta tämän päivän Hesarissa julkaistu Juha Siltalan analyysi: "Kun Suomessa eliitti esittää näkemyksensä toivottavasta kehityksestä, se ei koskaan puhu vapaista vaihtoehdoista vaan ainoasta ratkaisusta, joka on välttämätön. ... Tällä tavalla politiikka lakkaa olemasta aloitteellista toimintaa, jossa voidaan tehdä arvovalintoja. Se muuttuu reagoimiseksi pakkoihin.""

Tapa naturalisoida puheen tasolla inhimillistä toimintaa yhteiskunnassa (markkinavoimat yms.) on myös yhdensorttista teknologista determinismiiä, jonka avulla tietyt kysymykset

nousevat esiin ja toiset jäävät piiloon. Kasvatuksen ja opetuksen kysymyksissä kielenkäyttö ei ole vielä totaalisesti muuttunut, kuten käydyn keskustelun monipuolisuus osoittaa. Kuitenkin tietyllä tasolla yksilöllisyyttä korostava puhe oppimisesta esimerkiksi kasvatuksen päämäärien sijaan on vallannut selkeästi alaa. Norjalaisen Yngve Nordkvellen tutkimusartikkelitietokantoja aineistona käyttävä tuore tutkimus osoittaa, että uusi "oppimispuhe" kasvatustieteen sekä laajemminkin pedagogisen toimijakunnan piirissä on seurannut tietotekniikan ja verkkoteknologioiden tuloa opetukseen.

No, eikös kaiken tavoitteena sitten ole oppiminen? Tottahan toki, mutta ei mikään yleinen oppiminen, vaan juuri tiettyjen asioiden ja/tai taitojen oppiminen, jotka kytkeytyvät jollakin tavalla myös yhteiskuntaan. Ja tämä tapahtuu vielä jossakin kontekstissa, joka vaikuttaa siihen opetus- ja opiskelutoimintaan, jonka seurauksena ehkä sitten oppimista tapahtuu.

Tässä suhteessa olikin mielenkiintoista osuus, jossa pohdittiin yliopistojen/korkeakoulujen kaupallistumista ja esimerkiksi "asiakas" –termin soveltuvuutta opiskelijan nimitykseksi. Tässä yhteydessä puhuttiin aika paljon opettajan ja opiskelijan suhteesta ja mainittiin esimerkiksi, että verkko-opiskelu tuo oppijalle vapauden ja vastuun. Tätä asiaa voikin miettiä laajemminkin juuri vastuun ja vallan kysymysten kautta. Kysyttiin, että muuttuuko mikään vai puhumme vain vanhasta uusilla nimillä? Mikäli jokin muuttuu, eli muutamme yleisesti tapaa jakaa valtaa ja vastuuta kahden toimijan, esimerkiksi juuri opettajan ja opiskelijan välillä, tämä vaikuttaa myös muualle rakenteisiin. Voiko opettaja todella luovuttaa vallan ja vastuun opiskelijalle opiskelijakeskeisesti ja missä määrin tämä on mahdollista? Missä määrin kenelläkin toimijalla on mahdollista määritellä tavoitteita opinnoille ja yksittäisille opintojaksoille? Miten nämä näkyisivät opetuksen laatu- ja järjestelmässä? Näitä asioita nousi jonkin verran esiin myös opintoasiain päivillä Turussa, jossa opintojen rajaamista ja toisaalta opiskelijakeskeistä kulttuuria esitettiin tavoitteina samasta suusta, tunnustaen kuitenkin, että paineet muutoksiin ovat kovat etenkin kansantaloudellisesta näkökulmasta.

Yksi vanhanaikainen kysymys, joka ei tuossa muutamaan sataan viime vuoteen ole menettänyt merkitystään voisi tässäkin yhteydessä olla yksi ajattelun väline, eli onko yliopisto-opettajan tarkoituksena kasvattaa opiskelijoita laajemmassa merkityksessä vai opettaa heitä kapeammassa mielessä? Tämäkin muuttaa opettajan ja opiskelijan välisiä valta- ja vastuusuhteita ja etenkin kontrasti voi olla aika suuri, mikäli opiskelija ymmärretään opetuspalvelun asiakkaaksi verrattuna kriittiseen kansalaisuuteen kasvattamisen tehtävää.

Eli, mikäli termien lisäksi jotakin muuttuu on yksi tärkeä kysymys se, ketä opettaja palvelee ja millä ehdoilla? Ja kenelle hän vastaa tästä palvelustaan? (Opettajathan olivat antiikin aikaankin todellisia palvelijoita eli orjia (servus) ennen kuin palveluista on tullut vapaan miehen tai naisen hommaa yhteiskunnassa). Toinen tärkeä kysymys on tietysti se, miten valtaa käytetään suhteessa vallankäytön kohteisiin, jolloin mainittu periaate kuunnella ja ottaa palautetta vastaan opiskelijoilta on varmasti perusteltua monessakin tapauksessa.

Opettajan suhde laitokseen ja muuhun yliopisto-organisaatioon on tietysti yksi puoli lisää tätä valta-vastuu problematiikkaa. Mikä on opettajan asema esimerkiksi opetussuunnitelmatyössä? Mitä sisältöjä ja minkälaisia kokonaisuuksia suunnitellaan? Tällä voi olla suurempikin merkitys tiettyyn yhteiskuntajärjestelmään kytkettynä. Tähän loppuun

voisin kertoa esimerkin, jonka kuulin vastikään konferenssissa yhdeltä Uuden-Seelannin kaverilta, joka työskentelee yhdessä vanhimmista etäopetusta pyörittävistä yliopistoista.

Uusi-Seelanti on vetänyt tämän markkinaliberalismin hyvin äärimilleen, ehkä pisimmälle maailmassa. Tämä on tarkoittanut yliopisto-opiskelun muuttumista täysin lainaperusteiseksi ja yliopistojen maksut ovat nousseet melkoisen korkeiksi. Koulutusmarkkinoiden avaaminen on tarkoittanut muun muassa sitä, että opettajankoulutusta antavia yliopistoja/muita laitoksia on aikaisemman kuuden valtion virallisen instanssin sijaan 31. Toisaalta opetusjärjestelmät ovat pitkälti harmonisoituja englantia puhuvien maiden kanssa.

Tilanne on joka tapauksessa muuttunut sellaiseksi, että Uudessa-Seelannissa koko koulutuksen käyneellä opettajaksi valmistuvalla on todellisia vaikeuksia pystyä maksamaan opintolainansa takaisin, minkä vuoksi on tavallista että opettajat menevät parempien palkkojen perässä mm. Englantiin (eivätkä välttämättä tule takaisin). Sen sijaan Uuteen-Seelantiin virtaa opettajavoimaa Aasian puolelta sellaisista maista kuten Sri Lanka, josta käsin Uuden-Seelannin palkat vaikuttavat hyvinkin korkeilta. Koska työskentelyyn vaaditaan tietty opetuksen kvalifikaatio, muuttajat joutuvat usein täydentämään opintojaan vähintäinkin kielitaidon todistaakseen, mikä onkin suurimpia bisneksiä yksityisille opettajankoulutuslaitoksille. Tässä yhteydessä on taustalla ollut myös opetuksen standardointiin liittyvä ns. deskilling kehitys, eli opettajan asema opetuksen kokonaisuudessa on kaventunut lähelle valmiissa sapluunoissa toimimista, mikä on ollut pitkäaikainen haave yhdessä opetussuunnitelmateoreettisessa perinteessä, jonka ensimmäistä valta-aikaa elettiin 50-luvulla Ralph Tylerin ollessa yhtenä amerikkalaisena pääarkkitehtinä. Tässä perinteessä pyrittiin luomaan niin tarkat opetusohjelmat (teacher-proof curriculum), etteivät opettajat niitä olisi pystyneet sotkemaan. Yliopistossa ei tässä suhteessa olla tosin Uudessa-Seelannissakaan aivan samassa tilanteessa kuin peruskoulutuksen puolella, mutta kyllä se kandidaatin tutkinnon yhteydessä vähän pistää miettimään tämäkin, että tuontyyppiseen suuntaanko haluttaisiin mennä?

Tämän analyysin tarkoituksena on ollut tuoda esiin, että vaikka tuota tulevaisuutta vuonna 2014 emme Munchausenilaiseen tapaan pystyisikään yksin mieleisemme luomaan, meillä on mahdollisuuksia omalta osaltamme vaikuttaa siihen, miten teknologiaa opetuksessa tullaan käyttämään. Asioita täytyy pystyä perustelevaan eri näkökulmista, emmekä keskustellun perusteella ole tilanteessa, jossa olisimme yksipuolisen mallin vankia. Toivottavasti keskustelun tällainen yleisempi tarkastelu tästä näkökulmasta antaa teille joitakin ajattelun virikkeitä, ainakin tähän toiseen suuntaan keskustelu on ollut opettavaista. Se on ollut luonteeltaan sellaista kuin uusien asioiden pohdiskelu usein on: välillä kierrellään mielenkiintoisilla sivupoluilla, välillä tarkastellaan asioita enemmän nykytilanteen valossa ja välillä osutaan hienosti suoraan johonkin yleisempään periaatteelliseen kysymykseen, jolla on varmasti relevanssia vielä kymmenenkin vuoden kuluttua.

Hyvää jatkoa TieVie –opinnoissa ja etenkin omassa työssänne näiden asioiden parissa!"

Terveisin,
Sami Hautakangas